

Hea ravi(mi)soostumus - patsient, arst, apteeker jt

Alar Irs

Arst-õppejõud, Tartu Ülikooli Kliinikum
Meditsiininäunik, Ravimiamet

EPAL konverents „Kestlik apteek“
Tallinn 13. september 2022

Ravisoostumus

on määr, mille ulatuses patsiendi ravimikäitumine (ravimi hankimine ja võtmine) vastab tervishoiutöötajaga kokku lepitud raviplaanile

Ravisoostumus

on määr, mille ulatuses patsiendi ravimikäitumine (ravimi hankimine ja võtmine) vastab tervishoiutöötajaga kokku lepitud raviplaanile

Vähene ravisoostumus võib olla probleem –
ravimid ei toimi patsientidel, kes neid ei võta

Ravisoostumuse puudumine (-soostumatus)

- primaarne – patsient ei hangi soovitatud ravimit (15% sümptomaatilistel kuni 35% asümptoomsetel seisunditel)*
- sekundaarne – patsient hangib ravimi, aga ei tee sellega soovitatud asju (aeg, sagedus, annus, kestus jmt, 1/2)

* vähem uuritud

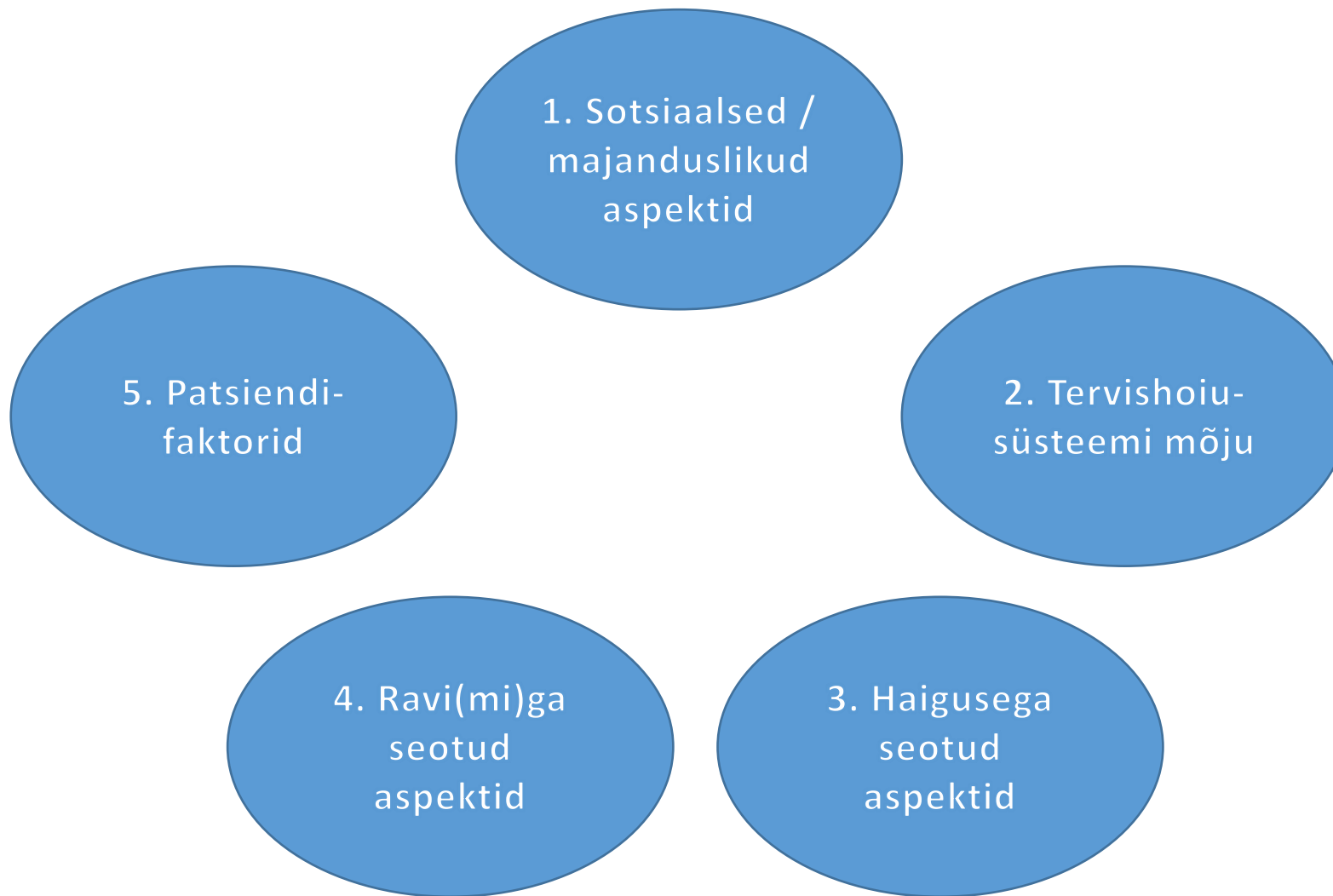
Parandame!

Hariduslikud	Haigususkumuste kummutamine, haiguse- ja ravimiteave, õdede ja apteekrite teave ja jälgimine
Käitumuslikud	Mälutoed, tabletkarbid, sõnumid jm meeldetuletused
Raviskeemi mõjutavad	Mittevajaliku ravi lõpetamine, kord päevas ja kombi-ravimid
Raviintegratsiooni loovad	Teave arstile väljaostu kohta, raviüleminekul ravimite ülevaatamine, sagedased patsiendikontaktid, patsienditeekonna aktiivne juhtimine
Rahalised	Omaosaluse vähendamine
Sotsiaalsed	Pere ja hooldajate kaasamine, tugisüsteemid, stigmade vähendamine
Tehnoloogilised	Erinevad digilahendused meenutajatest kõrvaltoime diagnostikani

Ravisoostumuse puudumine (-soostumatus)

- primaarne – patsient ei hangi soovitatud ravimit (15% sümptomaatilistel kuni 35% asümptoomsetel seisunditel)
- sekundaarne – patsient hangib ravimi, aga ei tee sellega soovitatud asju (aeg, sagedus, annus, kestus jmt, 1/2)

Miks?
Mida teha?

- Ravisoostumus ei ole enamasti/ainult patsiendi teadlik otsus ravisoovitusi järgida või järgimata jätta.
- Soostumust mõjutab keskkond, kus inimesed elavad, kus tervishoiutöötajad praktiseerivad ja kus tervishoiusüsteem teenuseid pakub.
- Soostumus on seotud inimeste teadmiste ja uskumustega oma haigusest, motivatsioonist haigusega toime tulla, ravi eeldatavast tõhususest, ohtudest ja ravita olemise mõjust.

WHO 2003

Primaarse ravisoostumuse neg/pos mõjurid

- Patsient:
  - ravi tõhusus, ohud, vajalikkus
  - nn tervisekirjaoskus
  - +/- vanus, etniline rühm jm
- Ravim:
  - mitu ravimit, keeruline skeem
  - hind
- TH töötaja
  - suhtlus, usaldus
- TH süsteem
  - seisundispetsiifilised programmid, ravimispetsialistid
  - paber vs digitaalne, ravimite kojutoimetamine
- Sotsiaalmajanduslikud

Overall, we were unable to identify a consistent pattern of association related to patient demographic, clinical, or provider characteristics and primary nonadherence, indicating the need for individual, patient-centred approaches to improving primary medication nonadherence.

*Canadian Family Physician 2022, 68 (7)
520-527*

- Ravisoostumuse mõõtmise ja mõjutamise teadus on väga vilets (võrreldes nt uue ravimi kasutuselevõtmise andmestikuga)
- Mida me saame ja mida ei saa (tervishoiusüsteemi) poolt mõjutada?
- Kas mittemõjutatavad tegurid on ikka mõjutamatud (nt vanus)?
- Mõjutatavad ravisoostumust määravad tegurid - kes ja kus saab midagi teha?

Ravimikäitumise teoreetiline mudel

- Ravi alustamine ja jätkamine sõltuvad patsiendi teadlikust otsusest, mis põhineb tunnetatud ravivajadusel, arusaamal ravimi tõhususest ja ohutusest.
- Patsient loob ravimivõtmisega seotud käitumismustri, arvestades ravimi kättesaadavust, rutiine ja meelespidamist.
- Patsient saab ja kasutab tagasisidet oma terviseseisundist, lähedastelt ja tervishoiusüsteemilt.

Põhjused ja võimalikud sekkumiskohad

- Patsient ei taha ravimit võtta
  - ei saa aru oma haigusest v eitab seda
  - ei tunne, et ta saab midagi mõjutada
  - ei usu, et ravi on vajalik
  - ei usu, et ravi on tõhus
  - arvab, et ravi on ohtlik
- Patsient ei suuda ravimit hankida või võtta
  - ei suuda osta (ei liigu, ei ole raha)
  - mäluhäire
  - ei saa ravimit manustada
- Patsiendil pole head võimalust ravimit võtta
  - hektiline päevakava
  - stigmatiseeriv keskkond jne

Ravisoostumuse parandamiseks

- „Kas te ikka võtate oma rohtu?“ ei toimi ja sunnib kaitsesse
- Teema üldine „nügimine“ („*nudge*“) võib veidi mõjuda
- Ei pruugi olla kõigile sobivat ühte meetodit
- Peaksime hindama individuaalselt
  - ravisoostumust ja
  - ravisoostumatuse põhjust/põhjuseid, nt dimensioonides suutlikkus (*capability*), võimalused (*opportunity*), motivatsioon (*motivation*)
- Mõju on näidatud kombineeritud (kognitiiv-)käitumuslikel ja hariduslikel, kestvaatel sekkumistel
- Kellel ja kus on selleks võimalus, kes tahab ja kes oskab?

Kellel ja kus on selleks võimalus, kes tahab ja kes oskab?

- Praegu tundub vajalik teave ja pädevus olevat (osal) perearstidest
- Enamik eriarste ei oska ega anna ka töökorraldus võimalust, ent patsiendi kaasamine ravi alustamise otsuses on edasise käitumise oluline määraja
- Tervishoiuasutustes on võimalusi – õed, kliinilised proviisorid jt
- Apteeker saab isoleeritult teha vähe, aga meeskonnas palju
- Sekkumised tuleks
  - tõenduspõhiselt kavandada ja siis piloteerida,
  - institutsionaliseerida 😊 st luua nende osutamiseks optimaalsed meeskonnad spetsialistidest, kes usaldavad üksteist, a) tahavad, b) oskavad ja c) saavad

Üldised põhimõtted (NICE), kuni me plaane teeme

- TH töötajad peaksid oma suhtlemisviisi patsiendi vajadustele kohandama sel määral, et iga patsient saab osaleda tema ravi puudutavates otsustes - nii palju kui ta tahab.
- Kõigile patsientidele tuleb pakkuda võimalust raviotsuste tegemisel osaleda ja uurida neilt, mil määral nad osaleda tahavad.
- Patsient võib otsustada, et ta ei alusta või lõpetab ravi. Kui patsient on otsustamiseks võimeline ja piisavalt informeeritud, tuleb seda respektierida.
- Patsiendi kahtlused ravimite ja nende vajalikkuse suhtes mõjutavad seda, kas ja kuidas nad ravimeid võtavad.
- Patsientidele tuleb pakkuda žargoonivaba asjakohast teavet nende tõbede, ravivõimaluste ja individuaalsete valikute kohta.
- Ravisooatumatus on tavaline ja enamik patsiente on vahel ravisooatumatud. Ravisooatumuse kohta tuleks patsiendilt hinnanguid andmata uurida nii ravimit määrates, väljastades kui raviskeeme üle vaadates.
- Ravisooatumust saab parandada, aga ükski meetod ei sobi kõigile patsientidele. Adresseerime neid faktoreid, mis on käesoleva patsiendi puhul probleemiks.
- Võtame patsiendi teadmised, arusaamad ja kahtlused ravimitest ning ravi vajalikkuse regulaarselt jutuks, pakume teavet korduvalt, eriti kauakestva ravi ja krooniliste tõbede puhul.

Katse üldistada:

- Inimeste ravimine ravimitega nende oma kodus on kindlasti üks paremaid raviviise – paljudel põhjustel, sh mugavus, ohutus ja raha
- Juba olemas olevate ravimite paremini kasutamine on tervishoiuteenuste suur sisemine reserv – sekkumiste (ressursikulu) õigustamiseks tuleks seda täpsemalt mõõta
- Ravisooostumatuse, nii primaarse kui sekundaarse, põhjused võivad olla haiguse-, kesk-/piirkonnaspetsiifilised, see vajab uurimist
- Sekkumiste mõju ei ole selge, kõik toimiv on kompleksne ja keeruline (patsient, lähedased, tervishoiutöötajad, tehnoloogia ja kestev pingutus)
- Farmakoteraapia heal kvaliteedil ei ole praegu meie tervishoiusüsteemis väga selget advokaati

Kõlab nagu hea võimalus 😊

